

Remiss - Betänkande Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8)

Bakgrund

Krokoms kommun lämnar följande remissvar avseende betänkandet Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8).

Ärendet har varit på internremiss vid vilket synpunkter har lämnats från bygg- och miljönämnden, barn- och utbildningsnämnden samt säkerhetssamordnare vid kommunledningsförvaltningen. Nedan följer Krokoms kommuns sammanhållna svar.

Krokoms kommuns yttrande

Förslaget bedöms leda till kraftigt minskat antal bygglov som beviljas mot tjänsteyttrande på brukningsvärd jordbruksmark. I förslaget förs resonemang om att inrätta en funktion med syfte att överpröva etableringar på jordbruksmark och granska tillståndsgivningsprocessen. Ett sådant förslag skulle innebära en striktare lagstiftning i jämförelse med gällande rätt och reviderade förfaranden inom plan- och bygglagstiftningen.

Förslaget bedöms vidare medföra utmaningar i form av tillkommande uppgifter för kommunens förvaltningsorganisation genom avtalsförfarandet med olika livsmedelsproducenter samt lagerhållning av livsmedel. Exempel på sådana uppgifter som framgår av förslaget är att kommunen ska förse respektive avdelning inom särskilda boenden med ytterligare två dygns livsmedel, med lång hållbarhet som kan ätas kallt eller varmt. Detta utöver den ordinarie lagerhållningen av två dygn som finns i respektive kök.

Vidare framställs delar i förslaget som kan leda till bristande effektivitet och rättvisa, särskilt då planering och samordning kräver omfattande resurser.

Att kartlägga befolkningens behov av livsmedel under höjd beredskap är en mycket komplex uppgift som många kommuner kan sakna resurser, kapacitet och expertis för.

I sammanhanget är det värt att notera att förslaget riskerar att skapa en ojämlikhet i tillgången till livsmedel och beredskapstjänster över olika geografiska områden och befolkningsgrupper. Detta kan leda till en bristande förtroende för myndigheterna och en ökad sårbarhet för de mest utsatta grupperna i samhället.

Många kommuner saknar specialister inom livsmedelssäkerhet och har otillräckliga resurser för att bedöma samt hantera risker för livsmedelsförsörjningen. Att ge kommunerna ansvaret för detta kan leda till bristande förberedelser och ineffektiva åtgärder. Lokal hantering av livsmedelsberedskap kräver djupgående kunskap om platsbundna förhållanden och om befolkningens sammansättning, vilket inte alla kommuner har resurser för.

Detta skapar ojämlikhet och orättvisa för invånarna beroende på deras bostadsort, då mindre och resursfattiga kommuner kan ha svårare att uppfylla kraven jämfört med större och mer resursstarka kommuner.

Av förslaget framgår vidare följande:

”Genom kommunernas ansvar för socialtjänsten förutsätts de ha kunskap om särskilda behov hos befolkningen. Mot denna bakgrund får kommunerna förutsättas ha tillgång till specifik och relevant information om såväl befolkningen, det lokala näringslivet och geografiska förutsättningar i övrigt som påverkar livsmedelsförsörjningen inom kommunen. Detta talar för att kommunen är den offentliga aktören som bör ha ett övergripande lokalt ansvar för livsmedelsberedskapen.” (SOU 2024:8, s.190)

Att delegera ansvaret till kommunerna kan leda till bristande samordning, ojämlikhet och ineffektivitet i hanteringen av livsmedelsberedskapen då kommunerna inte automatiskt har tillgång till detaljerad information om befolkningen eller det lokala näringslivet. Ansvar inom socialtjänsten och andra områden är ofta inriktade på andra aspekter av samhället och invånarnas behov, det inkluderar inte automatiskt en djupgående förståelse för behov inom livsmedelsberedskap. Lokalt ansvar för livsmedelsberedskapen kräver inte bara kunskap inom livsmedelssektorn utan även samverkan med näringslivet och frivilligorganisationer.

En betydande utmaning är därför att samla in och analysera relevant data för noggrann bedömning av distributionsmöjligheterna, inklusive infrastruktur, transportnätverk och befolkningsfördelning.

En annan faktor som komplicerar analysen är Livsmedelsmarknadens dynamiska natur och snabba förändringar i tillgång, efterfrågan och priser kräver kontinuerlig anpassning av distributionsplaner, vilket kan vara resurskrävande för kommunerna.

Att samordna och samarbeta med det stora antalet lokala näringsidkare blir utmanande, särskilt eftersom de flesta är del av större nationella bolag och Sverige har 290 kommuner. Kommunerna har begränsad möjlighet att påverka näringsidkarnas agerande, vilket komplicerar säkerställandet av livsmedelsförsörjningen under höjd beredskap.

Näringsidkarna har egna intressen som inte behöver överensstämja med kommunens. Om näringsidkarna inte ser något incitament att samarbeta med kommunen kan de välja att inte delta aktivt i att planerna för livsmedelsförsörjning under en kris eller krig. Genomförandet av analysen för livsmedelsdistribution blir därmed både komplext och utmanande.

Genom att decentralisera ansvaret för livsmedelsberedskap till kommunerna ökar risken för att kommuner med färre resurser och mindre befolkningsunderlag inte kommer att kunna tillhandahålla samma nivå av livsmedelsberedskap som mer välmående eller större kommuner.

Denna ojämlikhet kan skapa en situation där vissa medborgare, beroende på var de bor, inte får samma skydd och tillgång till livsmedel i händelse av en kris eller nödsituation. Förslaget kan då skapa ojämlika skillnader som kan bryta mot principen om likvärdig service och skydd för alla medborgare, oavsett var de bor.

För kommuner med säsongsturism och många fritidshus blir beredskapsplaneringen av livsmedel komplicerad på grund av en tillfälligt ökande befolkning. Därför är det viktigt att noggrant överväga konsekvenserna av förslaget och se till att det inte leder till en situation där vissa medborgare får mindre skydd och service bara på grund av var de bor.

Med tanke på en kommun som vår med stor säsongsturism, kan antalet invånare öka markant vid en krissituation. Utifrån detta är anslaget om 250 mkr alldeles för lite vid en akut befolkningstillväxt i samband med kris. Om inte säsongsturism / fritidshusägare ska inräknas är det något som ändå bör beaktas utifrån den fria rörligheten.

Den ekonomiska ersättningen på 250 miljoner kronor som kommunerna enligt utredningen är tänkt att tilldelas är alldeles för ringa för att genomföra det arbetet som åläggs kommunen. Det skulle ytterligare vara en faktor att livsmedelsberedskapen skulle se olika ut beroende på kommunens egna resurser och tillgångar, vilket skulle kunna leda till att det uppstår ännu mer ojämlikhet och orättvisa beroende på vilken kommun i Sverige man befinner sig i.

Lagförslaget ålägger vidare Livsmedelsverket ansvar för att leda och övervaka kommunernas arbete. Det är riskabelt att Livsmedelsverket ska utföra tillsyn över kommunernas arbete med livsmedelsberedskap samtidigt som kommunerna även har en rapporteringsskyldighet till Länsstyrelsen om sina förberedelser. Detta skapar ett tvåvägsinformationsflöde där både Livsmedelsverket och Länsstyrelsen förväntas vara involverade i kommunernas åtgärder inom beredskapsarbetet.

Detta kan leda till dubbelarbete och ineffektivitet, särskilt om det inte finns tydliga riktlinjer för hur informationen ska delas och samordnas mellan de olika myndigheterna. Det är också viktigt att notera att kommunerna redan har etablerade strukturer och system för att hantera sina egna beredskapsfrågor.

Att påtvinga Livsmedelsverket en central roll kan störa eller underminera dessa befintliga system, vilket kan skapa ytterligare förvirring och ineffektivitet.